

Л. В. БАЖЕНОВ (Кам'янець-Подільський),
Р. Ю. КОНДРАТЮК (Житомир)

Міжнародна науково-краєзнавча конференція “Житомирщина на зламі тисячоліть”

20—23 вересня 2000 р. у Житомирі проходила Міжнародна науково-краєзнавча конференція “Житомирщина на зламі тисячоліть”¹, приурочена 100-річчю заснування в Україні Товариства дослідників Волині та 10-річчю його відновлення. Організаторами конференції виступили головний ініціатор форуму Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині, Всеукраїнська спілка краєзнавців, Українське географічне товариство, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут географії НАН України, Житомирська обласна державна адміністрація, обласний краєзнавчий музей, обласна наукова універсальна бібліотека та інші місцеві установи.

У роботі конференції взяли участь 173 чол., серед яких було 7 академіків НАНУ й інших галузевих академій наук України, 16 докторів наук, професорів, майже 70 кандидатів наук, доцентів, більше 80 наукових співробітників, аспірантів та краєзнавців, які прибули з 28 міст України й зарубіжжя, в тому числі з Києва, Львова, Дніпропетровська, Сум, Одеси, Рівного, Луцька, Хмельницького, Вінниці, Санкт-Петербурга (Росія), Любека (Німеччина), Вінніпега (Канада) та ін. За тематикою виголошених доповідей у полі зору учасників зібрання опинилися малодосліджені проблеми історії та нинішнього стану краєзнавчого руху, загальної історії, археології, культури, освіти, економіки, природи, географії, діяльності відомих осіб не тільки Житомирщини, а й усього великого волинського регіону і суміжних з ним областей України. Цьому сприяла і та обставина, що Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині, якому в 2000-му році виповнилося 10 років, заснувало свої осередки й представництва на Рівненщині, Вінниччині, Тернопільщині, Хмельниччині, у Волинській області та в інших регіонах України, встановило тісні наукові зв'язки з волинознавцями Росії, Польщі, Німеччини, США, Канади тощо.

Пленарне засідання, що відбулося 21 вересня в приміщенні обласного телецентру, засвідчило значну вагу форуму в науково-громадському житті Української держави та визнання плідної праці вчених і краєзнавців на тлі

дослідження Волині. На адресу конференції надійшли десятки привітань від шанованих науковців та представників державної влади, в тому числі від Віце-прем'єра України *Миколи Жулинського*, Глави Адміністрації Президента України *Володимира Литвина*, голови Всеукраїнської Спільки краєзнавців, академіка *Петра Тронька*, директора Інституту географії НАНУ, члена-кор. НАН України *Леоніда Руденка*, президента національного комітету істориків науки України, д-ра філос. наук, проф. *Володимира Онопрієнка*, народного депутата України, секретаря Житомирської обласної організації СДПУ(О) *Володимира Зайця* та багатьох інших. Зокрема, у вітальному листі Миколи Жулинського зазначалося: “Сьогодні, коли відроджується духовність і воскресає історична пам'ять, подвижницька діяльність українського краєзнавчого руху набуває особливого значення. Приємно, що в цьому русі краєзнавці Великої Волині посідають провідні місця в Україні”.

На пленарному засіданні були виголошені наукові доповіді з нагоди 100-річчя Товариства дослідників Волині, які знайшли подальший розвиток під час роботи секцій конференції, президента Товариства, канд. геогр. наук, доц. *Миколи Костриці* “Товариство дослідників Волині крізь призму ХХ ст.”, директора Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАНУ в Кам'янці-Подільському, д-ра іст. наук, проф. *Льва Баженова* “Товариство дослідників Волині: етапи історіографічного вивчення”, президента Українського географічного товариства, д-ра геогр. наук, чл.-кор. АПН України *Петра Шищенка* “Українське географічне краєзнавство: витоки, об'єктно-предметне поле, складник географічної культури”, директора музею *Лариси Грузької* “Житомирський краєзнавчий музей на порозі ХХІ ст.”. У доповідях ґрунтовно проаналізовано три етапи діяльності Товариства дослідників Волині та його вплив на розгортання українського краєзнавства. Перший етап охоплює 1900—1920 рр., коли товариство за своєю структурою і працею було наступником Наукового товариства ім. Тараса Шевченка у Львові і стало першою науково-дослідною установою на Волині. Другий — 1949 — початок 90-х рр., коли західна українська діаспора заснувала в США і Канаді товариство “Волинь” та Інститут дослідів Волині. І третій етап — 90-ті рр., коли у Житомирі постало науково-краєзнавче Товариство дослідників Волині, яке перейняло і продовжило естафету своїх попередників.

Увагу слухачів привернули науковою новизною доповіді, пов'язані з дослідженнями конкретних періодів і проблем минувшини Волині та в її складі Житомирщини, зокрема, акад. АНВШ України, д-ра іст. наук, проф. Кам'янець-Подільського державного педуніверситету *Іона Винокура* “Історія та культура Волині I — початку II тис. н. е.”, д-ра іст. наук, проф. Житомирського державного педуніверситету ім. Івана Франка *Миколи Лавриновича* “Культурно-мистецькі набутки Житомирщини: історичний аспект”, проф. Української медичної академії *Федора Ступака* (Київ) “Феномен благодійності і Волинь” та ін.

На конференції роздільно і в пленарному режимі працювали такі секції: “Товариство дослідників Волині (1900—2000 рр.)”, “Історіографії і джерелознавства”, “Археології та історії”, “Географо-геологічних, соціально-економічних та еколого-демографічних проблем Великої Волині”, “Культурно-освітніх і духовних проблем” й “Постатей Великої Волині”. Зокрема, на першій секції, крім аспектів історії й сучасності Товариства дослідників Волині, розглядалися здобутки, стан і перспективи діяльності на порозі ХХІ ст. краєзнавчих організацій та осередків на Бердичівщині (голова — *П. С. Сковронський*), Малинщині (канд. іст. наук *В. І. Тимошенко*), Володарськ-Волинщині (*О. С. Голяченко*), на Радомишльщині

(*В. В. Молодіко*) й інших Житомирської, на Кременеччині Тернопільської (*Г. І. Чернихівський*), Рівненської (*І. Г. Пащук*), Хмельницької (канд. іст. наук *О. І. Журко*) областей тощо.

Для розвитку історичного краєзнавства і регіональних досліджень волинської землі мали наукове значення доповіді й повідомлення, виголошені на секціях форуму “Археологічне вивчення Східної Волині в другій половині XIX ст.” (зав. сектором археології Житомирського музею *О. О. Тарабукін*), “Дослідження слов’янських курганных поховань кінця I — початку II тисячоліть на Лівобережній Случі” (канд. іст. наук *Б. А. Прищепя*, м. Рівне), “До питання про соціальну структуру ранньосередньовічного слов’янського суспільства середини I тис. н. е.” (викладач історії коледжу *А. І. Мусевич*, м. Бердичів), “Чумацький шлях і дещо про чумаків на південній Волині” (директор Державного історико-культурного заповідника “Музей-садиба Самчики” *О. М. Пажимський*), “Місто Любартів (за інвентарем маєтностей князів Острозьких 1620 р.)” (канд. іст. наук *І. О. Ворончук*, Київ), “Національна політика російського царизму і проблема польської національної меншини на Волині в другій половині XIX ст.” (краєзнавець *О. А. Буравський*, Житомир), “Соціальна політика УНР: загальний і регіональний аспекти” (канд. іст. наук, доц. *Г. В. Журбалюк*, Вінниця), “Виселення українських селян у період колективізації” (краєзнавець *Г. Л. Махорін*, м. Ружин) та ін.

На засіданнях секцій було представлено широке коло доповідей, присвячених історії релігій, освіти, етнографії, фольклору та інших аспектів культури на Волині. З-поміж них відзначалися цікавістю і змістовністю доповіді “Хасидизм на Волині—Житомирщині” (дійсний член Товариства дослідників Волині *Леонід Коган*, м. Любек, Німеччина), “Сектанти України та Волині в 20-х рр. XX ст.” (канд. іст. наук *С. І. Жилюк*, Житомир), “Фарфор України кінця XVIII — початку XX ст. Проблеми вивчення та каталогізації” (д-р мистецтвознавства *Ф. С. Петрякова*, Львів), “Легенди та найдавніші назви міст і сіл Житомирщини” (д-р філол. наук, проф. *П. В. Білоус*, Житомир), “...Батьківщиною своєю вважаю Волинь” (краєзнавець, заслужений працівник культури України *Т. І. Максим’юк*, Одеса) й чимало ін.

Характерно, що до участі в роботі конференції були залучені дослідники Волині з числа творчої талановитої молоді — аспіранти, студенти, учні. На засіданнях секцій схвально оцінені наукові доповіді студента Львівського національного університету ім. Івана Франка, недавнього переможця олімпіади Всеукраїнської Малої Академії, житомирянина *Олега Соколовського* “Рід Виговських в історії України”, студентки Вінницького державного педуніверситету ім. Михайла Коцюбинського *Ольги Малюти* “Жандармські документи як історичне джерело до вивчення діяльності житомирської “Просвіти” в 1908—1915 рр.”, члена Малої Академії наук з Житомира *Марії Мошковської* “Уродженець Бердичева Всеволод Нестайко” та ін.

Вагомим результатом наукового форуму стало видання до початку його роботи капітального за обсягом (майже 50 др. арк.) наукового збірника матеріалів “Житомирщина на зламі тисячоліть”, що вийшов у світ 21-м томом “Велика Волинь” Товариства дослідників Волині. В ньому опубліковано понад 200 доповідей, повідомлень та інформацій учасників конференції, які стали гідним внеском у волинознавство¹. В своїх підсумкових рішеннях зібрання накреслило конкретні шляхи подальшого розвитку регіонального вивчення Волині на початку III-го тисячоліття, рекомендувало Товариству розпочати підготовчу роботу по створенню регіонального Інституту краєзнавства Волині з центром у Житомирі, підтримало ініціа-

тиву Всеукраїнської спілки краєзнавців на урядовому рівні розв'язати проблему запровадження в усіх середніх, середньо-спеціальних і вищих навчальних закладах обов'язкового предмета "Краєзнавство", забезпечити для його викладання підготовку у вузах відповідних освітянських кадрів, а також ввести у системі підготовки магістрантів, кандидатів і докторів наук наукову спеціалізацію "Історичне краєзнавство", "Географічне краєзнавство", "Природниче краєзнавство" тощо.

В ході роботи форуму ряд його учасників за багаторічну творчу працю й особистий внесок у розвиток краєзнавчого руху та регіональних досліджень були удостоєні почесних грамот й інших відзнак обласної ради й облдержадміністрації, зокрема, президент Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині *Микола Костриця*, голова Новоград-Волинського крайового осередку *Валентин Вітренко*, голова Бердичівського краєзнавчого осередку *Павло Сковронський*, відомий журналіст і краєзнавець *Володимир Киричанський* та ін. 21 вересня учасники конференції в урочистій обстановці відкрили меморіальну дошку на будинку колишньої Російської публічної бібліотеки по вул. Пушкінській, 42, де 2 грудня 1900 р. відбулося перше організаційне засідання Товариства дослідників Волині. Учасники і гості наукового зібрання взяли участь в екскурсіях по музеях Житомира, відвідали унікальний мінералогічний музей у м. Володарську-Волинському, Іршанський промисловий комбінат, ознайомилися з природними ландшафтами та історичними місцями краю.

Нині Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині розгорнуло активну підготовчу роботу по проведенню в червні 2001 р. у м. Старокостянтиніві на Хмельниччині Міжнародного науково-краєзнавчого симпозіуму, присвяченого ролі князів Острозьких в історії України та Європи.

¹ Житомирщина на зламі тисячоліть: Науковий збірник "Велика Волинь": Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. — Т. 21 / Відп. редактор М. Ю. Костриця. — Житомир: Вид-во М.А.К., 2000. — 390 с.; іл.